

Vasemmistoliiton eduskuntaryhmän linjapaperi **LUONTOKADON PYSÄYTTÄMISEKSI**

Vasemmistoliiton eduskuntaryhmän hyväksymä 3.2.2022

Sisällys

Johdanto.....	2
Maankäyttö ja teollisuus	4
Metsät.....	4
Suot	8
Teollisuus.....	10
Kaivostoiminta.....	11
Maatalous.....	12
Vesiluonnon monimuotoisuus.....	14
Urbaani luonto	16
Kulutus	18
Biodiversiteetin paikallinen ja globaali ulottuvuus	19
Kasvatus.....	21

JOHDANTO

Luonnon monimuotoisuus on katoamassa ja sitä myötä ovat häviämässä paitsi ekosysteemit, myös eliölajit. Suurin uhka luonnon monimuotoisuudelle on elinympäristöjen tuhoutuminen. Myös ihmisen oma elinympäristö on uhattuna, sillä ihminen on yhtenä eliölajina täysin riippuvainen muista lajeista jo pelkästään hapensaantinsakin kautta.

Luontokato johtuu ennen muuta ihmisestä ja teollistuneiden yhteiskuntien luontosuhteesta. Luonto nähdään ensisijaisesti raaka-aineiden aittana, jonakin, joka on ihmistä varten ja täysin ihmisen hyödynnettävissä. Ihmisen oma riippuvaisuus luonnosta on tässä kuvassa hämartynt. Niinpä on ollut mahdollista kehittää sellainen yhteiskunta- ja talousmalli, jossa ihminen käyttää luontoa ja sen antimia, kunnes ei ole enää mitään käytettävää. Kuvaavaa on, että yli 90 % maapallon nisäkkäiden yhteenlasketusta massasta koostuu ihmisistä tai karjasta, villieläimiä on vain muutama prosentti.

Myös suomalaisen yhteiskunnan vauraus ja hyvinvointi on rakennettu luonnon monimuotoisuuden kustannuksella. Tilanne on luonnon itsensä kannalta niin hälyttävä, että koko hyvinvointimme pohja on rakennettava uudelleen.

Luontoa ei ole mahdollista paloitella ja hinnoitella. Luonto on liikkuvaista, ja se pakenee inhimillistä luokittelua. Luonto on myös hiljaista, eli kyvytön ja haluton ajamaan omaa asiaansa. Luonto on myös usein näkymätöntä: monet meille elintärkeät prosessit tapahtuvat mikroskooppisessa mittakaavassa. Epälineaarisuus, yllättävät muutokset ja vastavuoroisuus tarkoittavat sitä, ettei luonnon osasia voida erottaa toisistaan, eivätkä monet luonnon piirteet ole korvattavissa. Nämä luonnon ominaisuudet ovat vaikuttaneet siihen, että ihmiskunnan on pitkään ollut mahdollista jättää huomiotta signaalit luonnon tilan heikkenemisestä. Olemme havahtumassa vasta nyt, kun luonto on iskemässä takaisin.

Vasemmistoliiton eduskuntaryhmä linjaa tässä luontokadon pysäyttämispaperissaan millä tavoin luontosuhteemme olisi muututtava, jotta voimme pysäyttää uhkaavan luontokadon. Mikäli perusymmärryksemme ihmisen ja luonnon välisestä vuorovaikutussuhteesta ei muutu vastaamaan todellisuutta, ympäristökriisiä ei ole mahdollista ratkaista kokonaisvaltaisella ja kestävällä tavalla.

Vaikka riittävien luontoalueiden suojelu ja jättäminen rakentamisen ja ympäristöä muuttavan hyödyntämisen ulkopuolelle on välttämätöntä, tulee myös aineelliseen talouteen kohdistaa systemisiä kestävyysmuutoksia. Keskeisimpiä ovat muutokset ruokajärjestelmässä, energijärjestelmässä, rakentamisessa ja liikennejärjestelmässä. Kiertotalouden syvälininen ja laaja-alainen soveltaminen voi osaltaan tukea luonnon monimuotoisuutta.

YK:n biodiversiteettisopimuksen osapuolikokouksissa on määritelty viisi ilmiöaluetta, joilla toimimalla luontokato voidaan pysäyttää ja luonnon monimuotoisuus jopa nostaa nousuun vuoteen 2030 mennessä. Näitä ovat:

- kestävä tavaroiden ja ruoan tuotanto
- kulutuksen hillitseminen ja jätteen vähentäminen
- toimet saastumisen lopettamiseksi, vieraslajien leviämisen estämiseksi ja kantojen riistokäytön lopettamiseksi
- ilmastonmuutoksen hillintä
- ekosysteemien suojeleminen ja ennallistaminen.

Tässä paperissa käsitellään ihmisen ja luonnon suhdetta näiden ilmiöalueiden kautta. Maankäytön ja teollisuuden kokonaisuudessa esitetään, miten vasemmiston mielestä maankäyttöä, rakentamista ja teollista toimintaa tulee muuttaa, jotta luontokato on mahdollista pysäyttää. Osiossa käsitellään muun muassa maataloutta, eläinsuhdettamme, metsiä ja soita.

Urbaani luonto -osiossa linjataan tavoitteita rakentaa kaupungeista sellaisia, joissa luontoa ei rajata ihmisasutuksen ulkopuolelle vaan tuodaan kaupunkeihin. Kulutusosiossa käsitellään mm. biodiversiteettikadon globaalia ja alueellista ulottuvuutta uuskolonialismin ja alkuperäiskansojen kautta. Viimeisessä osiossa nostetaan esiin vasemmiston vaatimukset kasvatuksen ja tiedon lisäämisestä.

Tässä paperissa ei ole erillistä ilmasto-osiota, vaikka ilmastokysymykset punoutuvat luonnon monimuotoisuuskysymysten kanssa monelta osin yhteen. Vasemmistoliitolla on oma ilmasto-ohjelma, joka löytyy [tästä](#).

Tämä paperi pyrkii havainnollistamaan, miten monella eri tavalla ihminen on suhteessa luonnon kanssa nykyisen kollektiivisen elämäntapamme kautta, miten juuri tämä nykyinen suhtautuminen aiheuttaa biodiversiteettikriisin, miten voisimme kehittää ajatteluamme ja toimintaamme niin, että eläisimme sopuissa luonnon kanssa, ja millaisia poliittisia päätöksiä tarvitaan, jotta nämä päämäärät saavutetaan.

Esimerkkinä ajattelutavan muutoksen mittakaavasta on se, että ei riitä, että perustetaan erillisiä suojelualueita, vaan ihmisen toimintatapoja on muutettava muille lajeille suotuisammaksi myös monella muulla inhimillisen toiminnan alueella. Tämän paperin keskeinen lähtökohta on se, että muilla lajeilla on itseisarvoinen oikeus olemassaolonsa riippumatta siitä, miten ihmiset voivat niistä hyötyä.

MAANKÄYTTÖ JA TEOLLISUUS

Suurin osa maapallon maa-alueista on biologisen ja kulttuurisen evoluution historiallisen yhteiskehityksen tulosta. Villi luonto on saanut väistyä nopeutuvalla vauhdilla. Ilmastonmuutos vaikuttaa maapallon alueisiin erilaisin tavoin muuttaen niiden luonnon monimuotoisuutta. Ilmastonmuutoksen hillintä tukee luonnon monimuotoisuuden varjelua.

Luonnon monimuotoisuuden heikentymisen yksi pääsyy on ihmiskunnan maankäyttö ja maankäytön muutokset. Maankäytön muutoksella viitataan esimerkiksi metsämaan muuttamiseen maanviljelysmaaksi. Noin 85 prosenttia maankäyttöön liittyvästä luontokadosta aiheutuu biomassan, kuten puun, ruoan ja biopolttoaineiden, viljelystä ja käyttöönotosta.

Luonnon tulee varata laajoja ja ehyitä alueita maailman kaikilla maantieteellisillä alueilla. Mm. Euroopan unioni esittää biodiversiteettistrategiassaan suojeltavaksi 30 % maa-alueista ja merialueista. Suomessa tulee tehdä kattava tällaisten luonnonmaantieteellisten alueiden kartoitus ja toteuttaa 30 % suojelutavoitteen lisäksi erityisesti EU:n biodiversiteettistrategiassa mainittu kaikkien jäljellä olevien vanhojen metsien suojeleminen.

Uutena maankäytön ohjausvälineenä vasemmisto on ajanut kaavoitus- ja rakentamislakiin viherrakennetta, jolla tulee olla oikeudellisesti ohjaava vaikutus taajama-alueiden ulkopuolellakin. Koska Suomen luonnon monimuotoisuus on heikentynyt oleellisesti luonnonvarojen hyödyntämisen, kaupungistumisen ja maankäytön muutosten seurauksena, tulee luonnonvarojen hyödyntämisen ja ympäristörakentamisen ehtona jatkossa olla vähintään kokonaisuheikentymättömyyden periaate. Luonnon tila ei siis saa heikentyä kokonaisuutena arvioiden. Tavoitteena tulee tämän lisäksi olla rakentamisen vaikutusten ylikompensoiminen luonnon eli nettopositiiviset luontovaikutukset.

Metsät

Suomessa ihmisen suhde metsään on jo pitkään ollut ensisijaisesti taloudellinen – metsiä nimenomaan käytetään teollisuuden raaka-aineena. Pienimuotoisen metsätalouden harjoittaminen on ollut osa elinkeinoa huomattavan suurelle osalle kansasta. Tämä näkyy edelleen siinä, että valtaosa Suomen metsistä (yli 60 %) on yksityisomistuksessa. Tilakoot ovat pieniä ja tilat pirstoutuneita.

Metsien biodiversiteetin kannalta ongelma on ennen kaikkea suojellun metsäalan hyvin epätasainen jakautuminen maassamme: Lapissa suojellun metsämaan osuus kipuaa 17 %:iin, mutta jää Etelä-Suomessa muutamaan prosenttiin. Lisäksi metsien suojeleminen etelässä on hyvinkin pirstoutunutta pohjoiseen verrattuna.

Metsät tuottavat kansallisestikin tärkeiden hakkuutulojen ja puuperäisten tuotteiden lisäksi suojavaikutuksia, virkistystä, ravintoa ja yhä tärkeämmäksi käyvän hiilivaraston ja -nielun. Intensiivisen metsätalouden, lisääntyneen typen sekä ilmaston lämpenemisen tuottamien kasvaneiden hiilivarastojen ja puuston voimistuneen hiilensidonnann kääntöpuolena metsät ovat yksipuolistuneet ja köyhtyneet sekä lajistollisesti että rakenteellisesti. Metsiin on myös levinnyt kokonaan uusia lajeja. Metsämaan käytössä törmätäänkin erilaisten hyötyjen optimoinnin ongelmaan. Suojellun metsän sekä eri kehitysvaiheissa olevien metsien

mosaiikki on oleellinen osa ekosysteemipalveluiden optimointia. Tällä hetkellä luonnon monimuotoisuus on tässä yhtälössä vaarallisen pahasti paitsiossa.

Metsien lajiston ja luontotyyppien tila

Suomen eliölajeista uhanalaisia on 2 667 lajia, eli 11,9 % kaikista niistä lajeista, joista on ollut mahdollista tehdä uhanalaisuuskartoitus. Uhanalaisista lajeista 833:n eli noin kolmanneksen elinympäristö on metsä. Lähes puolet uhanalaisista metsälajeista on selkärangattomia; sieniä ja jäkäliä on vähän yli 40 %. Suurin osa uhanalaisista lajeista on lehtojen ja vanhojen metsien asukkeja, jotka ovat riippuvaisia erityisesti järeän ja monipuolisen lahonneen ja lahoavan puun määrästä, mutta myös palanutta puuta tarvittaisiin. Kovakuoriaisten, kaksisiipisten, hämähäkkieläinten, nisäkkäiden ja pistiäisten tilanne onkin kokonaisuutena parantunut, mutta kokonaisuutena metsiä hyödyntävien eri lajiryhmien uhanalaisuuskehitys on mennyt huonoon suuntaan. Negatiivinen kehitys on lajimääräisesti ollut suurinta perhosissa ja jäkälissä.

Suomen metsäluontotyypeistä 76 % on uhanalaisia. Silmälläpidettäväksi metsäluontotyypeistä arvioitiin 21 %. Huonoa kehitystä on erityisesti nuorissa metsissä, joissa kuolleen puun ja järeiden puiden määrät ovat vähentyneet murto-osaan verrattuna metsäpalon tai myrskyn jälkeen luontaisesti syntyneisiin metsiin. Luonnontilaisen kaltaisten vanhojen metsien pinta-alan väheneminen on tehnyt näistä metsäluontotyypeistä uhanalaisia.

Erytyisesti lehtipuuvaltaiset metsät ovat heikentyneet lyhyellä aikavälillä. Kaikki lehtojen tyypit on luokitettu uhanalaisiksi. Raivaus peltomaiksi ja lehtojen kuusettuminen uhkaavat lehtoja. Lehdoissa, paloalueilla ja harjukohteissa, joita on hyvin pieni osa metsistä, elää hyvin suuri osa metsien uhanalaisista lajeista. Näihin elinympäristöihin kohdentuva täsmäohjelma olisi tehokkaimpia tapoja puuttua nopeasti metsälajien uhanalaistumiskehitykseen.

Etelä-Suomen metsien luontotyypit, myös lehdot, ovat uhanalaisempia kuin Pohjois-Suomen. Hälyttävää on, että myös kuivien kasvupaikkojen kangasmetsät ovat erityisen uhanalaisia. Tähän vaikuttaa hakkuiden ja intensiivisen porojen laidunnuksen lisäksi myös tuoreutumislmiö, jonka takana on useita tekijöitä. Yleisesti ottaen kaikki vanhojen metsien luontotyypit ovat uhattuina niiden pienen pinta-alaosuuden vuoksi.

Metsien biodiversiteetin suojeleminen ja lisääminen

Tärkeintä biodiversiteetin kannalta on suojellun metsämaan määrän lisääminen. Pohjois-Suomessa ollaan tässä suhteessa jo kohtuullisen hyvällä tasolla, sillä suojeltua metsää on lähes 30 % metsäpinta-alasta. Etelä-Suomessa suojellun metsämaan pinta-ala tulisi mahdollisimman nopeasti nostaa vähintään 10 %:n tasolle. Koska valtion maiden osuus etelässä on vähäinen, ovat Etelä-Suomessa keskeisessä roolissa yksityiset suojelalueet. Metso-suojeluohjelma on toimiva keino saada arvokkaat yksityiset metsäalueet suojeluun, ja siihen on suunnattava merkittävästi lisää rahoitusta. Erytyisesti kaikki vanhat, luonnontilaisten metsien piirteitä sisältävät metsät tulisi suojella koko maassa ja keskittää hakuutoimintaa talousmetsiin.

Myös metsätalouden toimien yhteydessä voidaan suojella hakkuualueilla olevia pienkohteita, mihin velvoittaa metsälakikin. Niin kutsutut avainbiotoopit, kuten puronvarret, kalliometsät ym. pitää rajata hakkuutoiminnan ulkopuolelle. Jo noin puolen hehtaarin kokoiset luonnontilaiset alueet kykenevät säilyttämään tärkeitä lajeja, kuten esim. munuais- ja neulajäkälää. Mikäli metsänomistaja on halukas laajempaan arvokkaiden kohteiden suojeluun, voidaan hyödyntää myös kestävänsä metsätalouden lainsäädäntöä (Kemera). Lakia täytyy kehittää entistä suojelumyönteisempään suuntaan, jotta siitä tulisi parempi työkalu talousmetsien biodiversiteetin suojelussa.

Nykyinen metsälainsäädäntö sallii myös peitteisten metsänhoitomenetelmien, kuten poiminta- ja pienaukkohakkuiden käytön (ns. jatkuva kasvatus). Peitteisillä menetelmillä ei saavuteta kaikkia suojelutavoitteita, eivätkä ne yksin ratkaise biodiversiteetin tai laajemmin metsien ekosysteemipalvelujen ongelmia, mutta käyttämällä niitä sopivissa kohteissa nykyistä laajemmin muiden metsänhoito- ja uudistamismenetelmien lisänä voidaan metsien biodiversiteettiä edistää. Peitteisten metsänhoitomenetelmien vaikutuksista sekä puuntuottoon että metsien biodiversiteettiin tarvitaan lisää tutkimusta, kuten myös metsien uudistumisesta ja kehityksestä peitteisiä menetelmiä käytettäessä.

Lisäksi kaikissa hakkuumenetelmissä – myös poiminta- ja pienaukkohakkuissa – maiseman laatua ja biodiversiteettiä edistetään parhaiten säilyttämällä hakkuualoilla kaikki olemassa oleva lahoppuusto ja vanhaa puustoa sekä säästöpuuryhmiä. Näin metsä monipuolistuu ja lahoppuujatkumo säilyy tai paranee. Nykyisin lahoppuuta on Suomen metsistä Etelä-Pohjanmaan vajaan kahdesta Lapin noin 12 kuutiometriin hehtaarilla. Lahoppuun määrä on lisääntynyt hieman viime aikoina, mutta vaateliaan lajiston tarpeet ovat jopa kymmenkertaiset. Esimerkiksi kääpien lajimäärä nousee lahoppuun määrän kasvaessa. Lahoppuun lisäksi monet lajit vaativat myös sopivan kostean metsikköilmaston. Peitteisin menetelmin voidaan ylläpitää metsiköiden pienilmastoa pätehakkuumenetelmiä paremmin ja edistää tiettyjen metsälajien (esim. naavat ja lupot) sekä puolivarjolajien (esim. mustikka) elinoloja.

Silloin, kun käytetään jaksollisen metsänhoidon menetelmiä, jotka sisältävät uudistus- eli avohakkuun, tulisi hakkuualojen oltava pieniä, korkeintaan joitakin hehtaareja. Nykyisin uudistusalan koko on Suomessa keskimäärin noin 1,5 ha, pohjoisessa noin kaksinkertainen. Hakkuualan muotoilulla ja riittävän suurilla säästöpuuryhmillä sekä kaiken eri-ikäisen lahoppuun säästämällä on merkitystä biodiversiteettiin, varsinkin kun alueelle on syntynyt nuori metsä ja se alkaa sulkeutua. Myös kaikkia puulajeja, myös lehtipuita, tulee kunnioittaa hakkuissa. Lehtipuilla on ekologista merkitystä myös kuivilla kasvupaikoilla. Metsikön kiertoajan jatkamisella on ennen muuta merkitystä hiilitaseeseen, mutta jonkun verran myös biodiversiteettiin riippuen siitä, kuinka paljon kiertoaika jatketaan. Tämän vuoksi on selvitettävä järeysvaatimuksen palauttamista metsälakiin.

Maanpinnan muokkausta ei tule tehdä yhtään voimakkaammin kuin on tarpeen uuden puusukupolven uudistumiselle ja kasvulle. Jo hyvinkin pienellä (< 10 %) kivennäismaan paljastamisella varmistetaan taimettuminen. Peitteisessä metsänhoidossa ei lähtökohtaisesti maata muokata, eikä se olekaan tarpeenkaan, mikäli kohteet on valittu oikein. Vaikka muokkaus lisäisi taimien kasvua, on sillä kielteinen vaikutus maasta tuleviin hiilipäästöihin. Voimakkaat muokkaukset ovat tuhoisia myös biodiversiteetille.

Havupuualueilla olevat paliskunnat ovat riippuvaisia vanhoissa puissa kasvavasta naavasta. Kolmannes maailman maaperän hiilestä on pohjoisilla soilla ja turvemilla sekä vanhoissa metsissä. Luppo ja vanhat metsät ovat elintärkeitä myös poroille. Näiden metsien hakkuut on lopetettava ja metsät suojeltava. Kun havupuuraja nousee ilmastonmuutoksen myötä, tundraluonto on vaarassa vähetä ja hävitä.

Vasemmiston tavoitteita

- Etelä-Suomessa suojellun metsämaan pinta-ala tulee mahdollisimman nopeasti nostaa vähintään 10 %:n tasolle.
- Metso-suojeluohjelman resursseja on kasvatettava pysyvästi, jotta ohjelman houkuttelevuutta saadaan lisättyä ja Etelä-Suomen suojelupinta-aloja saadaan kasvatettua.
- Metsälainsäädäntöä on kehitettävä entistä suojelumyönteisempään suuntaan, jotta siitä saadaan parempi työkalu talousmetsien biodiversiteetin suojelussa.
- Kaikki vanhat, luonnontilaisten metsien piirteitä sisältävät metsät tulee suojella koko maassa suojeluohjelmia laajentamalla sekä Metsähallituksen toimintaperiaatteita uudistamalla ja sen tuloutustavoitetta laskemalla.
- Valtion on aloitettava kohdennettu lehto-, harjumetsä- ja paloympäristöohjelma, jonka vaatimiin toimenpiteisiin osoitetaan rahoitus.
- Lahopuun määrää talousmetsissä tulee selvästi lisätä edellyttämällä metsälainsäädännössä sen määrän kasvattamista. Tavoitteen tulisi nykytiedon valossa olla noin 20–30 m³ha⁻¹.
- Hakkuut on toteuttava lintujen tärkeimmän pesintäajan ulkopuolella.
- Metsäpaloalueita tulee jättää puunkorjuutoiminnan ulkopuolelle ja tämä on kompensoitava metsänomistajille.
- Metsäsuunnittelussa tulisi mahdollisuuksien (omistussuhteet ym.) mukaan pyrkiä laajempien aluekokonaisuuksien tarkasteluun. Näin voidaan turvata ekologiset kokonaisuudet nykyistä paremmin ja vähentää metsien pirstoutumista erityisesti valtion metsissä.
- Peitteisiä metsänhoitomenetelmiä (myös ns. jatkuvaa kasvatusta) tulee käyttää nykyistä laajemmin niille sopivissa kohteissa. Arvio soveltuvasta menetelmästä täytyy saattaa osaksi metsänhoitosuunnitelmaa.
- Kaikissa hakkuumenetelmissä tulee säilyttää olemassa oleva lahopuusto, vanhaa puustoa sekä säästöpuuryhmiä. Kantojen korjuusta on luovuttava.
- Metsien puuston monilajisuutta tulee suosia ja pyrkiä säilyttämään metsissä myös lehtipuita.
- Metsien tulee antaa kasvaa nykyistä keskiarvoa vanhemmiksi ennen uudistushakkuuta. On selvitettävä järeysvaatimuksen palauttamista metsälakiin.
- Maanpinnan muokkausta ei tule tehdä yhtään voimakkaammin kuin on tarpeen uuden puusukupolven syntymiselle ja kasvulle.

Suot

Suolajiston ja suotyyppien uhanalaisuus

Suotyypeillä tarkoitetaan tässä soiden pääryhmiä, kuten korpia, rämeitä, nevoja, lettoja, luhtia ja lähteikköjä. Suotyypit muodostavat suoyhdistelmätyyppejä, jotka jakaantuvat Suomessa paljolti maantieteellisesti. Näitä ovat keidassuot (Etelä-Suomi), aapasuot (Pohjois-Suomi) sekä palsasuot (Pohjois-Lappi).

Suomessa on ollut suota yli kymmenen miljoonaa hehtaaria. Siitä puolet on ojitettu, alle kymmenen prosenttia otettu viljelykseen, viitisen prosenttia varattu turvetuotantoon ja pari prosenttia on jäänyt tekoaltaiden alle.

Lajeista, joiden ensisijaisena kasvupaikkana on suo, 120 lajia on luokiteltu uhanalaiseksi. 129 uhanalaisen lajin toissijainen kasvupaikka on suo. Lisäksi yli 100 suolajia on luokiteltu silmälläpidettäviksi. Uhanalaisten suolajien joukossa on erityisesti hyönteisiä, putkilokasveja ja sammalia. Suot ovat kangasmaihin verrattuna lajikäyhiä kasvupaikkoja. Suolajien osuus kaikista Suomen uhanalaisista lajeista onkin vain noin 4,5 %. Uhanalaisten lajien osuus kaikista ensisijaisista suolajeista on 11 %, mikä on samaa tasoa kuin uhanalaisten lajien osuus Suomen kaikista lajistosta keskimäärin.

Osa suolajeista on myös metsälajeja. Niinpä erityisesti vanhaa metsää kasvavat luonnontilaiset korvet, joissa on paljon lahoavaa puuta, ovat erittäin arvokkaita sekä suot että metsälajiston näkökulmasta. Lettosuot ovat taas varsin ongelmallisia metsänkasvatuskohteita, vaikka ne luontaisesti ovatkin ravinteikkaita. Ongelmana on ravinne-epätasapaino, joka haittaa puiden kasvua. Lettojen osuus suopinta-alasta on vain muutama prosentti. Silti näitäkin soita on ojitettu runsaasti ja näiden suotyyppien lajistosta melkein puolet on luokitettu uhanalaisiksi tai silmälläpidettäviksi.

Muissa suotyypeissä uhanalaisten lajien osuus on alle puolta pienempi. Harvinaisia lehti- ja maksasammalia esiintyy juuri rehevissä korvissa ja letoilla, joihin on kohdistunut suhteellisesti eniten haitallista ihmistoimintaa. Ojitus on suoluonnon kannalta selkeästi haitallisin toimenpide, ja puustoisilla soilla myös hakkuut ovat ongelma. Lehtokorvissa, kuten myös kangasmaiden lehdoissa, kuusettuminen on heikentänyt monimuotoisuutta erityisesti Etelä-Suomessa. Karummilla nevoilla ja rämeillä suhteelliset biodiversiteetille aiheutuneet vahingot ovat olleet vähäisempiä.

Soiden ennallistaminen

Varsinkin Pohjois-Suomessa on paljon soita, jotka on ojitettu puun kasvattamisen toivossa, mutta paikalliset olosuhteet eivät ole mahdollistaneet puuntuotantoa. Tuottamattomien soiden tulisi saada palautua luonnontilaan tai niiden palautumista tulisi aktiivisesti edistää ennallistamalla eli oja täyttämällä. Valittava toimenpide riippuu suon lajistosta ja ilmastollisista tavoitteista sekä muista tekijöistä, kuten suon sijainnista ja mahdollisesta potentiaalisesta marjantuottokyvystä. Mikäli suolla on arvoa luonnon monimuotoisuudelle, kannattaa se ennallistaa. Mikäli suo on niukkalajinen, ennallistamista ei kannata välttämättä tehdä, koska nopea pohjaveden pinnan nousu lisää suon metaanipäästöjä ja mahdollisen vähäisenkin puuston hiilen sidonta ja hiilivarasto menetetään.

Reheviä soita, joilla on suurempi merkitys biodiversiteetille, tulisi mahdollisuuksien mukaan ennallistaa. Ennallistaminen eli pohjavesipinnan nostaminen lisää alkuun metaanipäästöjä vaikka vähentääkin turpeen hajoamisesta johtuvia kasvihuonekaasupäästöjä. Lisäksi ennallistaminen lisää aluksi vesistökuormitusta. Monimuotoisuuden näkökulmasta rehevien soiden ennallistaminen on kuitenkin kannatettavaa. Karuillakin soilla esimerkiksi suolinnusto hyötyy ennallistamisesta.

Suometsien hoito

Ilmastollisista ja puuntuotannollisista syistä hyväkasvuiset, mutta biodiversiteetin näkökulmasta ei niin merkittävät suot voidaan jättää metsämaiksi puuntuotantoon. Tällaisten soiden metsien uudistaminen on ilmasto- ja vesistövaikutusten minimoimiseksi toteutettava peitteisen metsänhoidon menetelmin: poiminta-, pienaukko- ja suojuuspuuhakkuin. Oleellista on, että pohjavesipinnan korkeus ei juurikaan muutu, eikä ojien perkausta ja/tai täydennysojitusta tarvita, jolloin haitalliset vaikutukset vesistöihin minimoituvat. Normaali harvennushakkuut tulee suorittaa ajallaan suosien monipuolista puulajisekoitusta, erityisesti lehtipuita.

Vasemmiston tavoitteita

- Suojeluohjelmien avulla tulee suojella mahdollisimman pitkälle letot, lettokorvet sekä vanhaa metsää kasvavat luonnontilaiset korvet, joissa on paljon lahoavaa puuta.
- Soidensuojelun täydennysehdotuksen suojeluehdotus tulee toteuttaa täysimääräisesti osana Helmi-ohjelmaa.
- Lehtokorpien ja kangasmaiden lehtojen kuusettumista tulee hidastaa harkituin hakkuin.
- Rehevät ojitetut suot tulee mahdollisuuksien mukaan ennallistaa.
- Tuottamattomat ojitetut suot tulee jättää palautumaan luonnontilaan. Niiden palautumista voidaan myös aktiivisesti edistää täyttämällä oja. Mikäli suolla on arvoa luonnon monimuotoisuudelle, kannattaa se ennallistaa.
- Puustoltaan hyväkasvuiset, mutta biodiversiteetin näkökulmasta ei niin merkittävät suot tulisi jättää metsämaiksi puuntuotantoon ja hoitaa peitteisen metsänhoidon menetelmin. Kaikki lahoppu säilytetään.
- Sammalkorjuu tulee tehdä luvanvaraiseksi toiminnaksi ja rajata pois luonnontilaisilta ja luonnontilaisen kaltaisilta soilta.
- Turpeen kaivuu uusilta alueilta tulee kieltää.

Teollisuus

Teollinen tuotanto on olemassaolonsa ajan perustunut yksisuuntaiselle raaka-aineiden luonnosta ottamiselle ja niiden jatkojalostamiselle. Tämä näkyy esimerkiksi metsäteollisuuden suhtautumisessa metsiin vain puuraaka-aineen lähteenä tai kaivosteollisuuden suhtautumisessa maaperään vain mineraalien lähteenä.

Teollisuuden harjoittamisen on tulevaisuudessa perustuttava kiertotalouteen. Teollisissa prosesseissa, joissa jätteestä tehdään uutta raaka-ainetta, on suuria taloudellisia potentiaaleja. Teollisessa tuotannossa on siirryttävä neitseellisten raaka-aineiden käyttämisestä raaka-aineiden uusiokäyttöön. Esimerkiksi kemianteollisuudella on tässä iso rooli. Näin saadaan vähennettyä neitseellisten luonnonvarojen käyttö määrää, mikä on nykytilanteessa välttämätöntä. Kiertotalous kattaa jätteiden uusiokäytön lisäksi myös panokset tuotteiden pitkäikäisyyteen ja korjattavuuteen.

Teollisuuteen on jatkossa ryhdyttävä suhtautumaan välineenä rakentaa kestävä yhteiskunta sen sijaan, että mikä tahansa teollis-kaupallinen toiminta olisi toivottavaa ja yhteiskunnan tukemaa taloudellista toimintaa. Tarvitaan aktiivista teollisuuspolitiikkaa, jossa julkisen vallan on panostettava suunnitelmallisesti ja pitkäjänteisesti avainaloihin, jotka mahdollistavat siirtymän pois luonnon kannalta kestävämmästä maankäytöstä ja luonnonvarojen hyödyntämisestä.

Lisäksi teollisen toiminnan yleisiä reunaehdoja on rukoettava esimerkiksi lupamenettelyjä päivittämällä ja ottamalla ekologinen kompensatio laajemmin käyttöön.

Vasemmiston tavoitteet

- Pelkästään markkinoiden ehdoilla toimivasta teollisesta toiminnasta on siirryttävä aktiiviseen ja suunnitelmalliseen teollisuuspolitiikkaan, jonka tavoitteena on siirtymä ekologisesti kestävään teolliseen tuotantoon.
- Ekologinen kompensatio tulee ottaa velvoitteeksi kaikkeen maankäyttöön ja vesien käyttöön. Näin hyvitetään aiheutetut luontohaitat, kun toteutetaan esimerkiksi uusi rakennushanke, tehdas tai kaivos.
- Luonnon monimuotoisuuden turvaaminen tulee ottaa mukaan maan- ja vesien käyttöön liittyvien hankkeiden lupamenettelyihin ehtona, jonka on täytyttävä luvan myöntämiseksi.

Kaivostoiminta

Kaivostoiminnan tarve kasvaa tulevaisuudessa, koska olemme siirtymässä sähkön varaan rakennettuun energiajärjestelmään ja tarvitsemme akkuminaaleja. Teollistuneiden yhteiskuntien energiantarve kasvaa jatkuvasti. Energia tuotetaan tällä hetkellä suurelta osin ilmaston, luonnon alan ja alkuperäiskansojen maiden kannalta kestävästi. Kokonaisenergiankulutuksen ennustetaan kasvavan globaalisti, mikä on huolestuttava kehityssuunta rajallisella, jo nyt ympäristökriisiä potevalla maapallolla.

Energiaa voidaan saada ihmiskäyttöön fossiilisten, usein kaivostoimintaa edellyttävien hiilen, maakaasun ja öljyn lisäksi esimerkiksi auringon, tuulivoiman, ydinvoiman tai vesivoiman kautta. Lähtökohtana pitää kuitenkin ymmärtää, ettei päästötöntä ja ympäristön kannalta vaikutuksetonta energiaa ole olemassakaan: myös aurinko-, tuuli- ja ydinvoima edellyttävät kaivannaisia. Vesivoima puolestaan vaikuttaa vesistöihin ja erityisesti kaloihin.

Nykyisin kaivostoiminnassa hyväksytään lähtökohtaisesti se, että paikallisesti lajiston elinympäristöt uhrataan malminetsinnän tieltä, kun kaivos päätetään perustaa. Tämän lisäksi erityisesti kaivostoiminnan lopettamisen jälkeen suljettujen kaivosten aliset järvivesistöt ovat riskissä pilaantua happamien ja metallipitoisten kaivosvesien vuoksi. Vasemmisto haluaa parantaa kaivosten ympäristönsuojelua.

Erityisesti kaivosjätteistä ja suljetuista kaivoksista riskivesineen on huolehdittava kunnolla kaivostoiminnan harjoittamisen yhtenä ehtona. Lisäksi erityisesti saamelaisten kotiseutualueella on tehtävä tarkkaa intressipunnintaa, soveltuuko kaivostoiminta alueelle. Perinteisten elinkeinojen ja kaivostoiminnan yhteensovittaminen on paikoin mahdotonta, mikäli kulttuuri, kielet, elinkeinot ja ihmiset ovat riippuvaisia koskemattomasta luonnosta.

Oma, merten biodiversiteettiin liittyvä kysymyksensä on valtameren pohjaan kohdistuva kaivostoiminta. Valtameren ekosysteemit ovat maapallon vähiten tutkittuja, vaikka meret peittävät 71 % maapallon pinta-alasta. On kuitenkin jo nyt selvää, että syvän meren pohjassa on erityisen rikas biodiversiteetti. Meren pohjan ekosysteemien häiritsemisen seuraukset ovat pitkälti tutkimattomat, samoin kuin ehdotetut haittojen minimoimisen keinot.

Vasemmiston tavoitteita

- Kaivoslaki on uudistettava tavalla, joka turvaa ympäristönsuojelun paljon nykyistä paremmin.
- Kaivosjätteistä ja suljetuista kaivoksista vesineen on huolehdittava asianmukaisesti kaivostoiminnan harjoittamisen yhtenä ehtona. Tämä toteutetaan riittävän suuren ja eri riskit kattavan vakuusmaksun avulla.
- Kaivostoiminta sekä malminetsintä on rajattava merkittäviä luontoarvoja sisältävien alueiden ulkopuolelle.
- Kaivostoimintaan on sovellettava ekologisen kompensaaion vaatimusta.
- Kaivosluvan myöntämisen edellytyksenä on oltava intressipunninta, jossa alueen biodiversiteettiarvot kartoitetaan yhtenä valvottavana intressinä.

Maatalous

Maailmanlaajuisesti eniten luontokatoa aiheuttaa ruoan tuotanto. Myös suomalaiset vaikuttavat ruokailutottumuksillaan luontokatoon. Joidenkin arvioiden mukaan globaalisti jopa miltei 80 % viljelysmaasta kuluu karjan ruokkimiseen. Eläintuotteilla kyetään kuitenkin tuottamaan tällä hetkellä vain 17 % kalorivarannosta, kun taas kasvipööräisillä tuotteilla tuotetaan 83 % kaloreista. Kasvien viljelyn osuus maatalousmaasta on reilut 20 %, joten karjan ruokkiminen on maankäytön näkökulmasta erittäin tehoton ruoantuotannon tapa.

Luontokadon keskeiset ajurit vaihtelevat kuitenkin maittain ja alueittain. Ruoan tuotantotavoilla on erilaiset luontovaikutukset. Neljäsosa maapallon pinta-alasta kärsii heikosta tuottavuudesta maan kulumisen vuoksi. Yksi kiertotalousratkaisu on uudistava viljely, joka parantaa maaperän kuntoa ja satovarmuutta sekä auttaa ruoantuotantoa sopeutumaan ilmastonmuutoksen aiheuttamiin äärisäihin. Ruoan tuotannon luontovaikutuksia ei siis voi erottaa ruoan tuotannon edellytyksistä.

EU:n alueella maatalouden harjoittamista määrittää yhteinen maatalouspolitiikka CAP, ja sen sisältämä maataloustukijärjestelmä. Maanviljelijöiden toimeentulo on tuista riippuvainen. Maataloustukien ehdot ja lisärahoituksella pyörivät vapaaehtoiset ekojärjestelmät muodostavat sen normaalin, jonka puitteissa ruokamme tuotetaan. Nykymuodossaan tuet kannustavat tehomaatalouteen, ja moni tuista suoraan myös eläinperäiseen tuotantoon. Esimerkiksi pohjoinen tuki ja tulotuki ohjaavat tuotantoa erittäin vahvasti nautaketjuun eli maidon ja naudanlihan tuottamiseen.

Suomen tulee osallistua aloitteellisesti ja innovatiivisesti kaikkia tuotannollisia järjestelmiä läpäisevään kiertotalouden periaatteille perustuvaan rakenneuudistukseen. Ensisijaisia ovat globaaliin ruokajärjestelmään kohdistuvat kestävyysmuutokset, joihin Suomen tulee osallistua niin tutkimus-, kehitys- ja innovaatioin kuin käytännön kokeiluihin ja taloudellisiin ohjaukskeinoin. Myös ruokahävikin syntymisen syihin on oleellista puuttua mahdollisimman korkealla poliittisella tasolla lähtien tuotantovaiheesta, sisältäen mm. hintojen ohjauksen.

Suomen tulee tehdä osansa, että ihmiskunta siirtyy kasviperäisempään ruokavalioon ja ruoan tuotantoon. Tällä on paitsi suora peltojen raivaamisen tarvetta vähentävä vaikutus, myös tärkeä eläinten oikeuksiin liittyvä ulottuvuus. Eläinten tehotuottaminen ihmisten ravinnoksi on paitsi tuhlailtavaa maankäyttöä ja vahingollista jo sinänsä luonnon pinta-alan vähenemisen kannalta, myös eettisesti kestäväntöntä.

Lisäksi luonnon monimuotoisuuden heikkeneminen ja zoonoosien eli eläimistä ihmisiin tai ihmisistä eläimiin siirtyvien tautien yleistymisen ovat keskenään yhteydessä. Zoonoosit taas ovat yhteydessä eläinten tehotuotantoon. Ahtaisiin tiloihin ja suuriin eläinmääriin perustuva tehotuotanto tuottaa viruksille otollisia leviämispaiikkoja myös Suomessa. Samanaikaisesti tehomaatalouden globaalisti viemä maa-ala ajaa ihmisiä yhä enemmän kontaktiin erilaisten villin luonnon viruskantojen kanssa, jotka muuten eivät leviäisi ihmispopulaatioihin.

Nykyinen tehomaatalous vaikuttaa negatiivisesti myös vesistöihin. Ravinnepäästöt erityisesti fosforin ja typen osalta rehevöittävät järviä ja Itämeren, ja muuttavat näitä

elinympäristöjä ja siten ekosysteemejä. Lähes 70 % Suomen ihmisperäisestä fosforikuormituksesta Itämereen johtuu maataloudesta. Juurisyy kuormitukselle on peltojen yllilannoitus. Toinen perussyynä on lantafosforin kertyminen eläintuotantoalueille Lounais- ja Länsi-Suomeen ja Pohjanmaalle. Lantafosfori tulisi kierrättää ravinnealijäämäisille alueille pois Saaristomeren valuma-alueelta.

Kestävä maa- ja metsätalous vaatii käytäntöjä, joissa myös ihmisen talouskäytössä oleva maa tukee monimuotoisuutta nykyistä paremmin. Tämä tarkoittaa esimerkiksi tuottavan ja tuottamattoman alan vuorottelua, kuten nykyaikainen luontosuhde edellyttää. Luontoa ei voi rajata tuottavasta alasta liian kauas, koska maan tuottokyky on riippuvainen tuottamattoman alan eli koskemattoman luonnon tarjoamista sääntely- ja ylläpitopalveluista. Maatalousluonnon monimuotoisuutta edistäisi tilakohtainen vähintään 10 % tuottamattoman alan vaatimus. Perinnebiotoopit hyötyvät laiduntamisesta, ja eläinten hyvinvoinnin kannalta se on välttämätöntä niin kauan kuin eläimiä pidetään tuotantotarkoituksissa. Maatalouden kestävyysmurros tarkoittaa kuitenkin ennen kaikkea koko ruokajärjestelmän kehittämistä kasvipohjaisemmaksi. Tämä tulee toteuttaa myös poliittisin ohjaukskeinoin ja varmistaen siirtymän sekä sen tarvitseman innovaatiotoiminnan rahoituksen.

Vasemmiston tavoitteita

- Maatalouden tukipolitiikkaa uudistamalla ruokajärjestelmäämme tulee ohjata pois eläinperäisestä tehotuotannosta kohti kasvipohjaisempaa järjestelmää.
- Julkisissa hankinnoissa on siirryttävä pääsääntöisesti kasvipohjaiseen ruokaan.
- Tuotantosidonnaista tulotukea tulee suunnata vahvemmin kasvi- kuin eläinperäiseen tuotantoon.
- Maatalouden tukiehdossa on edellytettävä maaperän kokonaisheikentymättömyyttä.
- Tukiehdossa on edellytettävä vähintään 10 % tuottamattoman alan vaatimus tilakohtaisesti.
- Kasvinsuojeluaineiden ja lannoitteiden käyttö on puolitettava 2030 mennessä.
- Peltojen kipsikäsittelyä on rahoitettava hankkein tai tuin.
- Maataloustukien ehdoissa on edellytettävä riittävät suojavyöhykkeet pelloille.
- Kasvinviljelyn tukiehdossa on edellytettävä monilajisuutta.
- Talviaikaista kasvipeitteisyyttä ja pellon alapuoleisia, riittävän suuria kosteikkoja (vähintään 1 % yläpuolisesta valuma-alueesta) on edistettävä tukipolitiikalla.

Vesiluonnon monimuotoisuus

Maatalouden ja kalojen kasvattamisen vaikutukset Itämereen ovat olleet hälyttävän suuret, ja Itämeri on saastunut ja rehevöitynyt viime vuosisadan aikana kestäättömän paljon. Paremman ravinnekierätyksen, peltojen kipsikäsittelyn tukemisen ja lannoitteiden käytön vähentämisen lisäksi tarvitaan aktiivista kansainvälistä yhteistyötä Itämeren alueen valtioiden välillä toimintatapojen parantamiseksi ja kalakantojen suojelemiseksi.

Vesistöt ovat elinympäristöjä myös vesilinnuille, joista huolestuttavan moni on Suomessa uhanalainen tai vaarantunut. Elinympäristöjen ennallistamisen lisäksi näiden lajien metsästämistä on rajoitettava.

Vasemmiston tavoitteita

- Saaristomeri-ohjelmaa on jatkettava ja resursoitava riittävästi, jotta rannikko- ja sisävesillä saavutetaan hyvä ekologinen tila vuoteen 2027 mennessä.
- Uhanalaiset tai vaarantuneet vesilintumme punasotka, tukkasotka, haahka, haapana, heinätavi ja jouhisorsa on rauhoitettava metsästykseltä.

Vesivoima

Vesivoimalaitokset ovat merkittäviä sähköntuottajia Suomessa. Myös säätövoiman tuotannossa vesivoimalla on keskeinen rooli. Tuulivoiman lisääntyvä tuotanto lisää säätövoiman tarvetta.

Vesivoiman tuottamiseen valjastetut joet ovat virtakutuisten kalojen, kuten lohien, taimenten ja vaellussiikojen elinkierron kannalta välttämättömiä. Ankerias on patoamisesta eniten kärsineiden lajien joukossa. Jokialueiden biodiversiteetti on ympäröiviä alueita suurempi. Ihmiset käyttävät jokia myös virkistäytymiseen. Patoamisen seuraukset eivät rajoitu kaloihin, vaan kaikenkattava estevaikutus muuttaa joen virtausoloja, sedimentin kulkeutumista ja veden laatua. Jokiuoma itse muotoineen ja pohjarakenteineen muuttuu koskisesta, suvantoisesta ja rantavyöhykkeellisestä virtavedestä äärimmillään patoaltaiden jonoksi. Virtavesien lajisto taantuu ja korvautuu seisovan veden lajistolla.

Pienet virtavedet ovat Suomessa laaja-alaisesti hyvin heikossa tilassa. Tilaa heikentävät erityisesti maatalous- ja metsämaiden mittavat ojitukset ja vuosikymmenten saatossa toteutetut perkaukset ja uomien suoristamiset. Suurin osa pienistä täysin luonnontilaisista virtavesistä löytyy maan pohjoisosasta.

Virtavesien vapauttaminen ja kunnostaminen vaelluskalakantojen elvyttämiseksi on jo käynnistynyt, mutta valtaosa potentiaalisista kunnostuskohteista on vielä elvyttämättä. Erityisesti vaelluskalojen elinympäristöjä voidaan parantaa kalateitä rakentamalla. Nykyisin vesistöjen kunnosta huolehtiminen riippuu liikaa paikallisten vesiensuojeluyhdistysten aktiivisuudesta, ja tähän on pyrittävä kehittämään parempi toimintamalli.

Vasemmiston tavoitteita

- Vesivoiman tuotannossa on edellytettävä kalateiden rakentamista nykyistä järjestelmällisemmin ja harkittava, kestäkö alueen vesistö ja Suomen biodiversiteetti ylipäätään suunnitteilla olevaa hanketta.
- Virtavesien vapauttamista ja kunnostamista on jatkettava ja työtä on rahoitettava pitkäjänteisesti valtion budjetista.
- Kalateissä on suosittava ensisijaisesti luonnonmukaisia ratkaisuja teknisten sijaan.

URBAANI LUONTO

Erityisesti kaupunkiluonnon ekologiset järjestelmät ja niiden tuottamat ekosysteemipalvelut ovat heikentyneet piittaamattoman rakentamisen ja saastumisen seurauksena.

Vasemmisto haluaa lisätä kaupunkiluonnon kirjoa ja asuinympäristön terveellisyyttä edistämällä kaupunkiluonnon villiinnyttämistä ja viherryttämistä, maaperän puhdistamista ja vapauttamista vettä läpäisemättömästä peitteestä sekä kaupunkipurojen ennallistamista ja hulevesien hallintaa. Luonnolle on myös varattava enemmän tilaa rakennetun ympäristön lomassa.

Luonnon monimuotoisuuden suojeleminen on suurelta osin paikallistason työtä jo kuntien kaavamonopolinkin vuoksi. Siksi kunnat ovat tässä työssä tärkeässä roolissa. Kunnat voivat tehdä paljon paikallisen luonnon suojelun hyväksi ja samalla tehdä osansa luonnon monimuotoisuuden ylläpitämiseksi laajemmin.

Yhtenä esimerkkinä tästä on energia- ja ympäristöneuvontapalvelujen tarjoaminen kuntalaisille. Tämä vastaa osaltaan ihmisten tiedontarpeeseen ja antaa mahdollisuuksia osallistua luontokadon torjuntaan. Samalla luodaan sellaista hyödyllistä uutta työtä, jota ekologinen siirtymä yhteiskunnalta edellyttää. Myös erilaiset vieraslajien torjumiseen tähtäävät hankkeet ovat kannatettavia julkisen vallan tuettaviksi. Muita esimerkkejä laajentamista kaipaavasta toiminnasta ovat hyönteishotellit tai kaupunkiniittyjen perustaminen julkisella neuvonnalla ja rahoituksella.

Kaupungistumisen edetessä ja kaupunkien tiivistyessä luonnon monimuotoisuuden tarpeet eivät saa jäädä rakentamisen jalkoihin. On opittava ajattelemaan, että myös kaupungeissa ihminen ja luonto, rakennettu ja rakentamaton ympäristö, vuorottelevat ja kukoistavat toistensa lomassa. Kaupunkia ei voi rakentaa rajaamalla luonnon sen ulkopuolelle: esimerkiksi sadevesien ja hellelämpötilojen säätelyminen käy mahdottomaksi liian vähän rakentamatonta, vihreää alaa sisältävän kaupungin kaduilla.

Myös kaavoitettaessa on lähdettävä olemassa olevaa rakennuskannan korjaamisesta ja täydentämisestä ennen kuin ryhdytään rakentamaan luonnontilaisille alueille. Etenkin isommissa, jatkuvan kasvupaineen kaupungeissa on harkittava tarkkaan, milloin on perusteltua nipistää kaupungin sisällä elävältä luonnolta tilaa uusille asuinalueille ja milloin on suojeltava paikallinen luonto.

Tästä esimerkkinä ovat joutomaat: kun rakennetaan, syntyy väliaikaisia, oman lajistonsa omaavia joutomaita. Muutkin urbaanit pienelinympäristöt mahdollistavat luonnon ja rakennetun ympäristön lomittamista.

Urbanissa rakennetussa ympäristössä elämisellä on myös suoria vaikutuksia ihmisten terveyteen. Luontoympäristöjen mikrobilajisto on erittäin moninainen, toisin kuin rakennetun ympäristön. Luonnon monimuotoisuudella on myös suoria terveysvaikutuksia oman seuralajistomme kautta. On ihmiselle itselleen hyväksi hahmottaa itsensä myös elinympäristönä muille lajeille.

Asfaltilla päällystetyillä alueilla, sisätiloissa sekä nurmivaltaisissa puistoissa mikrobilajisto on samanlainen joka puolella kaupunkia, eivätkä sisätiloissa kaupungeissa pääosan

ajastaan viettävät ihmiset altistu luonnon mikrobistolle. Tämä johtaa erilaiseen ihon pinnalla elävään ekosysteemiin verrattuna maaseudun asukkaisiin. Monilajinen ja -muotoinen ympäristö muokkaa ihmisen mikrobiomia terveellisemmäksi.

Luonnon monimuotoisuuden väheneminen voi altistaa myös elintasosairauksille. Lisääntyvän sairastavuuden ja luonnon monimuotoisuuden heikkenemisen välillä on yhteys, mutta kääntäen monimuotoisen elinympäristön on todettu vähentävän lasten riskiä sairastua astmaan tai allergisiin sairauksiin. Lisäksi luonnon stressiä, verenvainetta ja sykettä hillitsevä vaikutus voi selittää terveysvaikutuksia. Monimuotoisuuden on osoitettu myös tukevan psyykkistä hyvinvointia. Lähimonimuotoisuutta voi lisätä vaikkapa parantamalla ihmisten mahdollisuuksia lähiruoan viljelemiseen. Tätä voitaisiin edistää esimerkiksi taloyhtiöiden sääntövaatimuksia kehittämällä.

Vasemmiston tavoitteita

- Kasvavissa kaupungeissa on siirryttävä oletusarvoisesta uudisrakentamisesta oletusarvoiseen korjaus- ja täydennysrakentamisen periaatteeseen.
- Kaikille tulee turvata asuinympäristössään mahdollisuus nauttia luontoelämyksistä ja luontokosketuksesta varaamalla noin kolmasosa kiinteistöjen pihoista ja/tai katoista, kortteleista, kaupunginosista ja kunnan pinta-alasta monimuotoiselle viherrakenteelle.
- Luontopohjaiset ratkaisut on tuotava kiinteästi mukaan rakennetun ympäristön suunnitteluun.
- Nurmikkoalueita on muutettava niitty- ja ketoalueiksi, ja noudatettava hallitun hoitamattomuuden periaatetta.
- Pienelinympäristöjä on lisättävä kaupungeissa.
- Kattopuutarhoja, viherkattoja, viherseiniä ja vihreitä pihakansia on lisättävä.
- Arvokkaista perintöympäristökohteista on huolehdittava.
- Hyönteishotelleja on lisättävä puistoihin ja pihaille.
- Lahopuun määrää kaupungin viheralueilla eli metsissä, avoimilla niittymäisillä alueilla ja puistoissa on lisättävä.
- Kaavoitus- ja rakentamislakiin on vireillä uutena maankäytön ohjausvälineenä viherrakenne. Tällä välineellä tulee olla oikeudellisesti ohjaava vaikutus taajama-alueiden ulkopuolellakin.
- Ympäristörakentamisen tavoitteena tulee olla luontoposiitivinen lopputulos. Tätä voidaan toteuttaa ekologista kompensatiota ja rakentamisen aikaisia haittoja korjaamalla. Työssä on noudatettava lievennyshierarkian periaatetta: luontohaitat täytyy ensisijaisesti välttää, toissijaisesti minimoida ja viimesijaisesti kompensoida toisaalla tai korjata paikan päällä.
- Kuntalaisille on tarjottava maksutonta ympäristö- ja energianeuvontaa.

KULUTUS

Teollistuneet maat, kuten Suomi, ovat perinteisesti vaurastuneet teollista tuotantoa kasvattamalla, ja sitä kautta globaalissa talousjärjestelmässä menestymällä. Tämä talousmalli on myös suurin syy monimuotoisuuskriisiin. Monimuotoisuuden vähenemisen lisäksi suuren mittaluokan teolliselle tuotannolle on tyypillistä tuotantoalueen pilaantuminen ja usein myös laajempi luonnon saastuminen mikromuovien leviämisestä vesistöjen happamoitumiseen. Nykymittainen kulutus vie absoluuttisesti liikaa tilaa muilta lajeilta.

Vasemmisto lähtee siitä, että luonnon resurssien kuluttamista on yksiselitteisesti vähennettävä, mikäli rajallisen maapallon elinkelpoisuus aiotaan säilyttää. Kiertotalousajattelussa kulutus perustuu uuden ostamisen ja omistamisen sijaan palveluiden käyttämiseen. Tällä hetkellä maailmantalous toimii vain 8,6-prosenttisesti kiertotalouden periaatteiden mukaisesti. Mittava määrä tavaroita ja materiaaleja päättyy jätteeksi, vaikka niitä täytyisi ajatella arvokkaina, rajallisina raaka-aineina, jotka täytyy saada uudelleen käyttöön.

On luotava ehjiä materiaali- ja energiakiertoja jätteen ja neitseellisten raaka-aineiden käytön minimoimiseksi sekä purettava rakenteita, jotka kannustavat ylikulutukseen. On myös luovuttava kertakäyttöisyydestä ja siirryttävä kestohyödykkeisiin, ja toisaalta kehitettävä tuottajavastuuta niin, että tavarat kestävät mahdollisimman pitkään ja niitä on mahdollista korjauttaa.

Suomalainen on tottunut siihen, että ruokakaupassa valikoimissa on aina laaja valikoima trooppisia hedelmiä, juustoja, lihaa ja kalaa eri puolilta maailmaa. Näin myös suomalaiset ovat kytköksissä esimerkiksi ylikalastuksen kaltaisiin, paikallisiin mutta myös globaaleihin ilmiöihin.

Maailmankaupan ja biodiversiteetin yhteyksistä kertoo myös kansainvälisissä järjestöissä esille tulevat ristiriidat. Esimerkiksi maailman kauppajärjestö WTO:n klassikko-oikeustapauksessa Shrimp-Turtle oli kyse siitä, saivatko tietyt maat kieltää tiettyjen katkarapujen maahantuonnin, koska niiden pyynti oli aiheuttanut merikilpikonien uhanalaistumisen. Vapaakaupan rajoittaminen lajien suojelemisen perusteella onnistui sillä kertaa.

Maailmankauppaan ja sen tuotantoketjuihin on vaikeaa vaikuttaa systeemitasolla, sillä pohjimmiltaan on kyse kapitalismin peruslogiikasta. On kuitenkin pyrittävä haastamaan tuhoisaa tuotannon tapaa esimerkiksi vahvistamalla ihmisten mahdollisuuksia tuottaa ja syödä lähiruokaa sekä kehittämällä biodiversiteettijalanjälkimittareita.

Myös käyttämämme energia on usein tuotettu eri puolella maapalloa kuin missä se kulutetaan. Tämä on omiaan hämärtämään tuotteen vaikutuksia monimuotoisuuteen siellä, missä se on tuotettu. Esimerkiksi palmuöljyä käytetään laajasti elintarviketeollisuudessa ja sen sivuvirtana saatavaa palmuöljytislettä yhtenä biodieselin ainesosana. Vaikka kaikkia ko. polttoaineen ainesosia markkinoidaan jätteinä, on palmuöljyn ja siitä saatavan tisleen tuotantoon liittynyt huomattavia sademetsien hakkuita ja niiden muutamista

palmuöljyplantaaseiksi. Siten biodieselin tuotanto on vähintään välillisesti ollut vaikuttamassa sademetsien pinta-alan vähenemiseen ja biodiversiteetin köyhtymiseen.

Biodieselin kestävyttä voidaan parantaa, mikäli pitäydytään tisleen hankinnassa ainoastaan jo olemassa olevilla plantaaseilla tuotettuun palmuöljyyn ja tisleeseen. Lisäksi biodieselissä käytettävän tisleen tarve ei saisi toimia perusteena laajenevalle palmuöljytuotannolle. Parhaimmillaan palmuöljyperäiset osiot tulisi korvata aidosti jäteperusteisilla osioilla.

Ihmisen toiminnan myötä monet eliölajit ovat levinneet luontaisilta esiintymisalueiltaan uusille alueille. Joistakin näistä lajeista on tullut niin kutsuttuja haitallisia vieraslajeja, joilla ei ole uusilla alueilla luontaisia vihollisia. Vieraslajien leviäminen voi rikkoa kokonaisia ekosysteemejä. Vieraslajit ovat yksi suurimmista uhista maailman luonnon monimuotoisuudelle.

Biodiversiteetin paikallinen ja globaali ulottuvuus

Länsimaalaiset ovat kolonialismin kaudesta lähtien suhtautuneet luontoon kotimaassaan eri tavoin kuin globaalissa etelässä. Kansallispuistoja ja reservaatteja on perustettu paikallisten ihmisten elinkeinoista ja toimeentulosta välittämättä, koska länsimaalaisten omistavaan luokkaan kuuluvien ihmisten on ollut ja on edelleen päästävä myyttiseen, neitseelliseen luontoon leijonia metsästäämään. Kansallispuistoissa ei niinkään ole ollut kyse luonnon suojelemisesta itseisarvoisesti, vaan välineenä johonkin muuhun. Myös salametsästys on tähän kytkeytyvä, biodiversiteettiin negatiivisesti vaikuttava ilmiö.

Lisäksi moderniin ekokolonialismiin kuuluu päästöjen kompensoiminen globaalista pohjoisesta käsin globaaliin etelään. Puita joko istutetaan alueille, joissa ihmiset asuvat ja jotka joutuvat muuttamaan muualle tai sitten ei kartoiteta riittävästi, mitä lajeja istutetaan ja mitkä lajit voivat menestyä alueella.

Nykypäivänä tähän asetelmaan liittyy kysymys siitä, miten biodiversiteetin suojelemiseen tulisi suhtautua globaalisti ja paikallisesti. On olemassa lajirikkaampia ja lajikäyhempiä alueita ja ekosysteemejä. Lajikäyhästä alueesta esimerkkinä voi toimia tietyt suomalaiset suotyypit, lajirikkaasta esimerkiksi Amazonin viidakko. Globaalien tason tarkastelussa on siis tehokkaampaa keskittyä suojelemaan Amazonin viidakkoa suomalaisten soiden sijasta. Suomen tuleekin kehitysyhteistyöprojekteissaan alkaa painottaa biodiversiteetiltään erityisen rikkaiden hotspot -alueiden suojelemista esimerkiksi kompensatiomalleja rakentamalla ja tukea tarjoamalla.

Kysymys ei kuitenkaan ole yksinkertainen paitsi yllä kuvatun historian vuoksi, myös siitä syystä, että viidakossa ja suolla vallitsevat omat, ainutlaatuiset ekosysteeminsä ja lajistonsa. Ei voi ajatella, että ne korvaisivat toisensa. Myös suomalaiset suotyypit ansaitsevat tulla suojelluiksi.

Suomi on yksi kahdeksasta valtiosta Arktisella alueella. Arktisen alueen luonnon monimuotoisuutta uhkaa erityisesti ilmaston lämpeneminen, joka on alueella moninkertaisesti globaalia keskiarvoa suurempaa. Tähän mennessä arktisen alueen lämpötila on noussut 3,1 astetta, eli kolme kertaa niin paljon kuin maailmassa

keskiarvoisesti. Alueella elää vähemmän lajeja kuin matalammilla leveysasteilla, mutta kuitenkin yli 21 000 eri lajia: nisäkkäitä, lintuja, kaloja, selkärangattomia, kasveja ja sieniä.

Amazonian ja Fenno-Skandian pohjoisosissa on myös kummassakin kyse alkuperäiskansojen elinalueista. Alkuperäiskansojen suhtautuminen luonnonvarojen kulutukseen on esimerkki vaihtoehdosta teollistuneiden yhteiskuntien resurssien alati kasvavalle käyttöönottamiselle ja piittaamattomuudelle niiden uusintamisesta. Alkuperäiskansat myös kärsivät monimuotoisuuden paikallisesta köyhtymisestä. Perinteisten elinkeinojen ja elämäntavan vaikeutuminen tai tuhoutuminen jopa uhkaa monen alkuperäiskansojen olemassaoloa. Ilman elämäntapaa ja elinkeinoja ei ole myöskään alkuperäiskansaa. Teollistunut yhteiskuntamalli on nyky muodossaan uhka paitsi luonnolle, myös muille tavoille järjestää ihmisyyhteisö. Siksi teollistunut yhteiskuntamallimme kaipaa uudistamista.

Vasemmiston tavoitteita

- Vaikutetaan kansallisesti, EU:ssa ja kansainvälisesti tuotantoketjujen ja maailmankaupan biodiversiteettivaikutusten vähentämiseksi.
- Haitallisten vieraslajien torjuntaan on suunnattava riittävä rahoitus ja työ on koordinoitava.
- Salametsästystä ja ylikalastusta globaalisti ja alueellisesti on ehkäistävä kansainvälisen yhteistyön kautta.
- On kehitettävä mittareita arvioimaan biodiversiteettijalanjälkeä. Mittareiden tulisi soveltua yksityisen kulutuksen tuotantoketjujen lisäksi arvioimaan myös julkisia hankintoja ja poliittista päätöksentekoa.
- Alkuperäiskansojen oikeuksien tunnustaminen, saamelaistiedon sisällyttäminen ympäristöpäätöksiin, turva-alueiden luominen maa-alueiden säilyttämiseksi sekä alkuperäiskansojen johtama ennallistaminen ja elvyttäminen ovat tarpeen.
- Arktisen luonnon suojelemisen on oltava yksi Suomen prioriteetti kansainvälisessä yhteistyössä.
- Kehitysyhteistyössä on ryhdyttävä painottamaan biodiversiteetin paikallisia hotspot -alueiden suojelemista kompensatioiden ja tuen kautta.

KASVATUS

Ymmärryksemme ihmisen ja luonnon välisestä suhteesta on muututtava, jotta luonnon monimuotoisuus ei olisi ihmisen toimesta jatkuvasti uhattuna. Ympäristökasvatuksella on keskeinen osuus siinä, että tämä ymmärrys voi kehittyä.

Ympäristökasvatuksen tulisi kasvattaa ymmärrystä ympäristöstä, biodiversiteetistä ja siihen liittyvistä ongelmista, jotta näihin ongelmiin olisi mahdollista vaikuttaa. On myös tärkeää, että ympäristökasvatus aktivoi oppijoita toimimaan ja tarjoaa tapoja, joilla yksilöt ja yhteisöt voivat pyrkiä torjumaan ja hallitsemaan ympäristöongelmia, kuten luonnon monimuotoisuuden köyhtymistä. Lapsilla pitää olla oikeus lähiluontoon ja -metsään samalla tavalla kuin lähikouluunkin.

Myös aikuiset tarvitsevat ympäristökasvatusta jatkuvan oppimisen periaatteen mukaisesti, koska käsitys ympäristöstä ja ympäristökriisistä kehittyy koko ajan. Ympäristökriisin hoitamista ei voi jättää nykyisten koululaisten sukupolven varaan, sillä aika loppuu kesken. Medialla on suuri vastuu, minkä lisäksi julkisesti olisi tarjottava neuvonta- ja tietopalvelua tiedon popularisoimiseksi ja käytäntöön saattamiseksi.

Informaation lisäksi ihmisille on tarjottava mahdollisuuksia osallistua konkreettisesti ekologisen siirtymän toteuttamiseen. Esimerkiksi Yhdysvalloissa ja Suomessa on ehdotettu ekologisen siirtymän joukkoja, jotka voisivat olla keino tarjota yksilölle hyödyllisiä ja mielekkäitä töitä esimerkiksi metsittämisen, turvemaiden ennallistamisen, kiertotalousinfrastruktuurin ja tiedon jakamisen muodossa.

UNESCOn raportinⁱⁱ mukaan koulutus ei tällä hetkellä tarjoa opiskelijoille tarpeellista tietoa toimia ilmastonmuutoksen ehkäisemiseksi tai siihen sopeutumiseksi. Raportissa analysoitujen noin 50 maan opetussuunnitelmissa alle 45 % viitattiin ympäristöön ja vain 19 % viitattiin biodiversiteettiin. Raportin pohjalta UNESCOn tavoitteena on saada ympäristökoulutus kiinteäksi osaksi jokaisen maan opetussuunnitelmia vuoteen 2025 mennessä.

Ympäristökasvatusta järjestävät Suomessa valtiolliset instituutiot, koulut ja yliopistot, joiden tehtävänä on järjestää virallista, tutkintoihin johtavaa koulutusta. Valtiollisten instituutioiden lisäksi ympäristökasvatusta harjoittavat kolmannen sektorin toimijat, kuten nuoriso- ja ympäristöjärjestöt.

Ympäristökasvatuksen tavoitettavuuden kannalta on tärkeää, että ympäristökasvatusta toteuttavat sekä valtiolliset että kolmannen sektorin toimijat. Järjestöillä on mahdollisuus tavoittaa ihmisryhmiä, jotka eivät ole koulujen oppimisympäristöjen piirissä ja myös toteuttaa ympäristökasvatusta innovatiivisin keinoin.

Opetussuunnitelmassa puhutaan seuraavista käsitteistä: kestävästä kehityksestä, kestävästä elämäntavasta, kestävästä tulevaisuudesta ja ekososiaalisesta sivistyksestä. Kestävyyden peruskäsitteet esiintyvät kahdessa kolmasosassa yläkoulun ja liki puolessa alakoulun oppiainekuvauksista, joten niitä käsitellään suhteellisen kattavasti.

Ympäristökasvatuksen käsite kuitenkin puuttuu opetussuunnitelmasta, ja tavoitteet ja eri käsitteiden määrittely voivat olla opettajille epäselviä.

Vasemmiston tavoitteita

- Suomen, kuten jokaisen maan, tulisi liittää ympäristökasvatus opetussuunnitelmiansa vahvaksi ydinkomponentiksi, ja se tulisi liittää osaksi kaikkien aineiden opetusta.
- Ympäristökasvatuksen tulisi olla monitieteellistä ja sen opettaminen tulisi yhdistää muihin oppiaineisiin, kuten taloustieteeseen, historiaan ja yhteiskuntaoppiin.
- Tulee turvata opettajien ja varhaiskasvattajien valmiudet toteuttaa laadukasta ja kokonaisvaltaista ympäristökasvatusta, erityisesti keskittyen suurimpiin kohtaamiimme ympäristöhaasteisiin, kuten ilmastonmuutokseen, biodiversiteettikattoon ja saastumiseen.
- Aikuisten täydentävää ympäristökasvatusta on edistettävä.
- Suomeen on perustettava ekologisen siirtymän joukot.
- Ympäristökasvatusta harjoittavien kansalaisyhteiskunnan toimijoiden resurssit tulee turvata.
- Kuntien tulee mahdollistaa lasten ja nuorten koulun ulkopuolella, kuten lähiluonnossa, tapahtuva oppiminen. Kuntien tulisi myös turvata luonnoltaan monimuotoinen viheralueverkosto sekä varata resurssit opetussuunnitelman edellyttämään luokan ulkopuolella tapahtuvaan oppimiseen.
- Ihmisten osallistumista luonnonhoitoon on vahvistettava. Uudet toimintatavat voivat tarkoittaa esimerkiksi ihmisten perustamia ja hoitamia niittyjä, kukkaistutuksia tai harvinaisten kasvien viljelyalueita.
- Esteetöntä pääsyä luontoon on edistettävä poistamalla esteitä, lisäämällä tiedon saavutettavuutta ja luontoon pääsyä myös ilman omaa autoa.

ⁱ Euroopan komissio. 2020. COM (2020) 380 final/2 Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle. Vuoteen 2030 ulottuva EU:n biodiversiteettistrategia. Luonto takaisin osaksi elämäämme.

ⁱⁱ UNESCO (2021) UNESCO urges making environmental education a core curriculum component in all countries by 2025.

Saatavilla: <https://en.unesco.org/news/unesco-urges-making-environmental-education-core-curriculum-component-all-countries-2025>